Kvalitet och utveckling inom statlig institutionsvård

En kunskapsöversikt om kvalitet, ledarskap och organisatorisk utveckling

Tugrul Yarsuvat

Kvalitet och utveckling inom statlig institutionsvård

En kunskapsöversikt om kvalitet, ledarskap och organisatorisk utveckling

© 2026 Tugrul Yarsuvat

Första upplagan

ISBN (PDF) 978-91-535-0678-2

Fotografier: Pexels. Bilderna är illustrationsbilder.

Denna kunskapsöversikt bygger på öppet tillgängliga och verifierbara källor. Innehållet omfattar sammanställning och analys av befintliga kunskapsunderlag och utgör inte egna forskningsresultat.

Mångfaldigande av innehållet är tillåtet med angivande av källa.

Publikationen är framtagen av författaren som privatperson. Innehållet utgör inte ett myndighetsbeslut, styrdokument eller råd i enskilda fall. Läsaren ansvarar för att kontrollera gällande lagstiftning, föreskrifter, kunskapsstöd och lokala rutiner.

Ansvarsfriskrivning

Innehållet är en kunskapsöversikt som bygger på öppet tillgängliga och verifierbara källor, däribland forskning, offentliga utredningar, tillsynsbeslut och myndighetsrapporter tillgängliga vid publiceringstidpunkten. Översikten utgör ett kunskapsstöd och ersätter inte professionella bedömningar, verksamhetsspecifika rutiner eller gällande regelverk.

Forskning, lagstiftning, föreskrifter och myndighetsrekommendationer förändras över tid. Tillämpliga bestämmelser och rekommendationer behöver därför alltid kontrolleras mot aktuella källor före tillämpning.

Förord 5
Utgångspunkter och metod 6
Statlig institutionsvård i ett organisatoriskt perspektiv 6
Dokumenterade iakttagelser om statlig institutionsvård 7
Hot, våld och säkerhet i vårdmiljön 7
Tillsyn och rättssäkerhet 8
Kompetensförsörjning och professionella förutsättningar 8
Utbildning och professionell utveckling 10
Barn och ungas förutsättningar i institutionsvården 10
Vårdmiljöns betydelse 11
Psykisk hälsa och suicidprevention 11
Riskfaktorer i vårdmiljön 12
Verksamhetens ansvar och styrning 12
Tillsyn, styrning och organisatoriskt lärande 13
Organisatoriska förutsättningar för förändring 13
Långsiktigt kvalitetsarbete 14
Resurser, kvalitet och kostnadseffektivitet 15
Prioriteringar och resursanvändning 15
Alternativa vårdformer och arbetssätt 17
Internationella erfarenheter och jämförande perspektiv 17
De nordiska länderna 17
Gemensamma utvecklingstendenser 18
Erfarenheter med betydelse för svensk institutionsvård 18
Förändringsarbete och organisatorisk utveckling 20
Alternativa vårdformer och utvecklingsmöjligheter 20
Vårdmiljö och organisatorisk utformning 21
Öppenvårdsinsatser 21
Förebyggande insatser 23
Politikens ansvar och möjligheter 24
Riksdagens tillsyn 24
Regeringens roll 25
Vägen framåt 25

Lärdomar för framtiden 26
Konsekvenser för individ och samhälle 27
Sammanfattande analys 28
Referenser 29
Om författaren 31

Förord

Statlig institutionsvård utgör en viktig del av samhällets ansvar för barn och unga med omfattande och ofta sammansatta vårdbehov. Verksamheten omfattar vård, behandling, säkerhet och rättssäkerhet och bedrivs inom ett område där medicinska, sociala, juridiska och organisatoriska perspektiv möts.

Följande kunskapsöversikt har tagits fram för att sammanställa och belysa forskning, offentliga utredningar, myndighetsrapporter, tillsynsbeslut och andra relevanta kunskapsunderlag med anknytning till statlig institutionsvård. Syftet är att ge en samlad bild av verksamhetens förutsättningar, utveckling och de frågor som återkommande har uppmärksammats i forskning och offentlig granskning.

Kunskapsöversikten bygger på öppet tillgängliga och verifierbara källor. Innehållet omfattar inte egna forskningsresultat eller nya empiriska undersökningar. Analysen utgår från befintliga kunskapsunderlag och syftar till att beskriva, sammanställa och sätta dessa i ett sammanhang.

Förhoppningen är att översikten ska kunna utgöra ett underlag för reflektion, fortsatt kunskapsutveckling och dialog mellan beslutsfattare, myndigheter, forskare och yrkesverksamma inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Utgångspunkter och metod

Syftet är att analysera organisatoriska förutsättningar, identifiera förbättringsmöjligheter och belysa faktorer som påverkar kvalitet, rättssäkerhet, arbetsmiljö och vårdresultat inom statlig institutionsvård.

Analysen bygger på offentligt tillgängligt material, däribland rapporter från tillsynsmyndigheter, statliga utredningar, forskningspublikationer, myndighetsrapporter och annat verifierbart källmaterial. Även statistik, rättsliga avgöranden och publikationer från organisationer med särskild sakkunskap inom området har beaktats när de bedömts vara relevanta.

Arbetet utgår från kvalitativ innehållsanalys med inriktning på att identifiera återkommande mönster, organisatoriska förutsättningar och utvecklingsbehov. Underlaget omfattar huvudsakligen publikationer från perioden 2015–2025, med särskild tonvikt på de senaste årens utveckling.

Beskrivningar och analyser avser övergripande förhållanden inom statlig institutionsvård och bygger på offentligt redovisade uppgifter. Slutsatserna grundas på en samlad bedömning av det analyserade materialet.

Målet är att bidra till ökad kunskap om verksamhetens förutsättningar och att belysa områden där fortsatt utveckling kan stärka kvalitet, säkerhet och långsiktiga vårdresultat.

Kunskapsöversikten gör inte anspråk på att redovisa samtliga publikationer inom området, utan fokuserar på centrala kunskapsunderlag med relevans för statlig institutionsvård.

Statlig institutionsvård i ett organisatoriskt perspektiv

Statlig institutionsvård utgör en central del av samhällets ansvar för personer som behöver vård med stöd av särskild lagstiftning. Verksamheten bedrivs under förhållanden som ofta präglas av komplexa vårdbehov, höga säkerhetskrav och omfattande juridiska ramar. Detta ställer stora krav på organisation, ledarskap, kompetensförsörjning och ett systematiskt kvalitetsarbete.

Under senare år har verksamheten granskats av bland annat Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Riksrevisionen och flera statliga utredningar. Granskningarna har identifierat både styrkor och utvecklingsbehov inom bland annat arbetsmiljö, kompetensförsörjning, vårdkvalitet, säkerhet och styrning.

Flera offentliga granskningar visar att verksamheten verkar i en miljö där förändrade vårdbehov, ökade krav på rättssäkerhet och svårigheter att rekrytera och behålla kvalificerad personal påverkar de organisatoriska förutsättningarna. Samtidigt bedrivs ett kontinuerligt utvecklingsarbete för att stärka kvalitet, säkerhet och behandlingsinnehåll.

För att förstå verksamhetens utveckling behöver både organisatoriska, rättsliga och praktiska förutsättningar beaktas. De utmaningar som beskrivs i denna analys bör därför ses i ett sammanhang där flera faktorer samverkar och påverkar verksamhetens möjligheter att uppfylla sitt uppdrag.

Dokumenterade iakttagelser om statlig institutionsvård

Offentliga rapporter, tillsynsbeslut och forskningsunderlag från senare år beskriver återkommande utmaningar inom statlig institutionsvård. Flera granskningar redovisar iakttagelser som rör säkerhet, arbetsmiljö, vårdkvalitet och de placerades rättssäkerhet.

Barnrättsbyrån beskriver i sin rapport från 2025 vittnesmål från placerade barn och unga samt medarbetare om våld, kränkande behandling och sexuella övergrepp. Uppgifterna beskriver händelser som enligt rapporten har förekommit inom verksamheten och pekar på behov av fortsatt kvalitetsutveckling och uppföljning.

Statistik från Statens institutionsstyrelse visar att antalet rapporterade våldsincidenter mot personal ökade under perioden 2017 till 2019 (Andersson, 2021). Utvecklingen illustrerar de säkerhetsutmaningar som präglar delar av institutionsvården och de krav som ställs på bemanning, utbildning och förebyggande arbete.

Även Arbetsmiljöverket har i sina tillsynsinsatser identifierat utvecklingsområden inom arbetsmiljöarbetet, särskilt när det gäller hantering av hot och våld. Det tillgängliga underlaget pekar på att flera aktörer har uppmärksammat liknande utmaningar, även om de har belyst dem utifrån olika perspektiv och uppdrag.

Hot, våld och säkerhet i vårdmiljön

Frågor om hot, våld och säkerhet har under senare år fått ökad uppmärksamhet inom statlig institutionsvård. IVO:s tillsyn, Arbetsmiljöverkets inspektioner och Riksrevisionens granskningar visar att dessa frågor påverkar både de placerades vårdmiljö och personalens arbetsmiljö.

Arbetsmiljöverkets statistik visar att antalet anmälda fall av fysiskt våld mot personal har ökat över tid. Utvecklingen har uppmärksammats i flera granskningar och pekar på behovet av ett långsiktigt och systematiskt arbete med riskbedömning, bemanning, utbildning och förebyggande säkerhetsinsatser.

Även arbetstagarorganisationer har uppmärksammat arbetsmiljöfrågorna. Arbetstagarorganisationen Seko har framhållit att hot och våld inte kan betraktas som en normal del av arbetet och har pekat på att ensamarbete kan öka risken för allvarliga händelser i vissa verksamheter.

IVO har i sin tillsyn identifierat förbättringsområden inom säkerhetsarbetet. I en rapport från 2024 redovisas ett stort antal rapporterade incidenter av hot och våld mot personal vid särskilda ungdomshem. Rapporten beskriver även att flera verksamheter behöver vidareutveckla sina rutiner för att förebygga och hantera akuta våldssituationer.

Socialstyrelsen har i en sammanställning från 2025 beskrivit att psykisk ohälsa är vanligt förekommande bland placerade barn och unga. Förekomsten av självskadebeteende och annan allvarlig psykisk problematik innebär att verksamheten behöver kunna hantera komplexa vårdsituationer där säkerhet, behandling och bemötande är nära sammanlänkade.

Det tillgängliga underlaget visar att frågor om säkerhet, arbetsmiljö och vårdkvalitet behöver ses som ömsesidigt beroende av varandra. Ett långsiktigt kvalitetsarbete förutsätter därför parallella insatser inom flera områden, där ledarskap, kompetensförsörjning, arbetsmiljö och behandlingsinnehåll är centrala delar.

Tillsyn och rättssäkerhet

Tillsyn är en central del av kvalitetssäkringen inom statlig institutionsvård. Genom återkommande granskningar följer tillsynsmyndigheter upp hur verksamheten uppfyller lagstiftningens krav och hur placerades rättigheter tillgodoses i praktiken.

IVO:s tillsynsrapporter har under senare år identifierat förbättringsmöjligheter inom bland annat bemötande, dokumentation, användning av särskilda befogenheter och hantering av våldssituationer. Granskningarna visar att verksamheternas arbetssätt varierar och att behov av förbättringar har konstaterats inom flera områden.

IVO har i sina tillsynsrapporter redovisat iakttagelser där placerade har beskrivit kränkande behandling och där myndigheten har konstaterat brister i efterlevnaden av gällande regelverk. Granskningarna omfattar även situationer där användningen av särskilda befogenheter har bedömts inte fullt ut motsvara lagstiftningens krav.

Dessutom visar tillsynen att ett systematiskt kvalitetsarbete, tydlig ledning och väl fungerande rutiner är avgörande för att förebygga missförhållanden och stärka rättssäkerheten. Tillsynens funktion är därför inte enbart att identifiera områden för fortsatt utveckling utan också att bidra till verksamhetsutveckling genom återkoppling och uppföljning.

Kompetensförsörjning och professionella förutsättningar

Kompetensförsörjning är en av de mest avgörande förutsättningarna för kvalitet och säkerhet inom statlig institutionsvård. Verksamhetens uppdrag ställer höga krav på medarbetarnas professionella kompetens, omdöme och förmåga att hantera komplexa situationer där vård, behandling och säkerhet behöver balanseras.

Flera offentliga granskningar har identifierat utmaningar inom rekrytering, introduktion och långsiktig kompetensförsörjning. Riksrevisionen har bland annat pekat på svårigheter att rekrytera och behålla medarbetare med rätt kompetens samt på behovet av ett mer långsiktigt arbete med kompetensutveckling.

En god arbetsmiljö är dessutom en viktig förutsättning för verksamhetens möjligheter att behålla erfaren personal. Hot, våld och hög arbetsbelastning påverkar både arbetsmiljö och kontinuitet, vilket i sin tur kan få betydelse för kvaliteten i vården och behandlingen.

Kompetensförsörjning handlar därför inte enbart om rekrytering. Den omfattar även introduktion, handledning, fortbildning, organisatoriskt stöd och möjligheten att utvecklas inom yrkesrollen. Ett långsiktigt arbete inom dessa områden bidrar till ökad stabilitet och stärker verksamhetens förutsättningar att fullgöra sitt uppdrag.

Utbildning och professionell utveckling

Kompetensutveckling är en fortlöpande del av verksamhetens kvalitetsarbete. Förändrade vårdbehov, ny forskning och utvecklad lagstiftning ställer krav på att medarbetarnas kunskaper och arbetssätt kontinuerligt utvecklas.

Under senare år har flera utbildningsinsatser genomförts för att stärka introduktion, säkerhetsarbete och behandlingskompetens. IVO:s, Riksrevisionens och andra offentliga granskningar har pekat på behovet av fortsatt utveckling inom bland annat konflikthantering, traumamedvetet arbetssätt, bemötande och riskbedömning.

Utbildning kan ses som en del av ett långsiktigt organisatoriskt lärande där kunskap omsätts i det dagliga arbetet genom handledning, erfarenhetsutbyte och systematisk uppföljning. Förutsättningarna för detta påverkas av verksamhetens bemanning, ledarskap och organisatoriska stöd.

Barn och ungas förutsättningar i institutionsvården

Barn och unga som placeras inom statlig institutionsvård tillhör ofta samhällets mest utsatta grupper. Många har erfarenheter av psykisk ohälsa, social problematik, våldsutsatthet, kriminalitet, missbruk eller andra förhållanden som har påverkat deras utveckling och livssituation. Vårdinsatserna behöver därför utformas med utgångspunkt i varje individs behov och förutsättningar.

Placering inom institutionsvård innebär ett betydande ansvar för verksamheten. Förutom att säkerställa trygghet och rättssäkerhet bör vårdmiljön skapa förutsättningar för behandling, lärande och positiv utveckling. Kontinuitet, professionellt bemötande och förtroendefulla relationer mellan placerade och medarbetare har i forskning och offentliga utredningar lyfts fram som betydelsefulla faktorer för goda vårdresultat.

IVO:s tillsynsrapporter och andra granskningar har beskrivit situationer där verksamheten inte fullt ut har motsvarat de krav som ställs. Sådana iakttagelser understryker betydelsen av ett kontinuerligt kvalitetsarbete, regelbunden uppföljning och ett långsiktigt utvecklingsarbete inom hela verksamheten.

Barnrättsperspektivet innebär att varje placerad ska ges förutsättningar att komma till tals, bemötas med respekt och få sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med gällande lagstiftning och Sveriges internationella åtaganden. Detta är en grundläggande utgångspunkt för all institutionsvård.

Vårdmiljöns betydelse

Placering inom statlig institutionsvård syftar till att skapa förutsättningar för trygghet, behandling och positiv utveckling. Vårdmiljön har därför stor betydelse för hur den placerade upplever vistelsen och vilka möjligheter som finns att uppnå långsiktiga behandlingsresultat.

Forskning och tillsynsrapporter från bland annat IVO visar att relationer, kontinuitet och ett professionellt bemötande fungerar som viktiga skyddsfaktorer under en institutionsplacering. En stabil vårdmiljö med tydliga rutiner och kvalificerad personal kan bidra till ökad trygghet och förbättrade förutsättningar för behandling.

Flera tillsynsrapporter har beskrivit situationer där verksamheten inte fullt ut har motsvarat de krav som ställs på säkerhet, bemötande och rättssäkerhet. När sådana förhållanden uppstår finns en risk att vårdens kvalitet påverkas och att den placerades möjligheter till återhämtning och utveckling försämras.

Mot denna bakgrund framstår ett långsiktigt kvalitetsarbete som en central förutsättning för verksamhetens fortsatta utveckling. Arbetet omfattar bland annat ledarskap, kompetensförsörjning, arbetsmiljö, uppföljning och ett kontinuerligt lärande inom organisationen.

Psykisk hälsa och suicidprevention

Psykisk ohälsa är vanligt förekommande bland barn och unga som placeras inom statlig institutionsvård. Många har redan före placeringen erfarenheter av trauma, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, beroendeproblematik, självskadebeteende eller andra psykiatriska tillstånd. Dessa förutsättningar ställer höga krav på vårdens kvalitet, kontinuitet och tillgång till kvalificerad hälso- och sjukvård.

Forskning och offentliga sammanställningar beskriver att förekomsten av psykisk ohälsa och suicidrelaterade beteenden är betydligt högre bland placerade barn och unga än i jämförbara grupper i befolkningen. Verksamheten behöver därför arbeta systematiskt med tidig identifiering av riskfaktorer, individuella riskbedömningar och samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och övriga berörda aktörer.

Suicidprevention är därför en central del av säkerhets- och kvalitetsarbetet inom institutionsvården. Arbetet omfattar bland annat kontinuerliga riskbedömningar, tillgång till psykiatrisk kompetens, traumamedvetna arbetssätt, ett professionellt bemötande och en vårdmiljö som präglas av trygghet och förutsägbarhet.

Tillsynsmyndigheter och forskningsaktörer har pekat på behov av fortsatt utveckling inom flera områden, bland annat samordning, dokumentation, kompetensförsörjning och uppföljning av vårdinsatser. Ett långsiktigt kvalitetsarbete inom dessa områden är en viktig förutsättning för att minska risken för allvarliga händelser och stärka vårdens kvalitet.

Barn och unga som placeras inom statlig institutionsvård har ofta behov av samordnade insatser från socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och andra samhällsaktörer. Forskning och nationella kunskapsunderlag betonar att samverkan, kontinuitet och individuellt anpassade vårdinsatser är viktiga förutsättningar för god vårdkvalitet och långsiktiga vårdresultat.

Riskfaktorer i vårdmiljön

Forskning och offentliga granskningar redovisar att flera faktorer kan påverka den psykiska hälsan hos barn och unga som vårdas inom statlig institutionsvård. Isolering, begränsade möjligheter till social kontakt, upplevelser av otrygghet och brister i vårdmiljön har i olika kunskapsunderlag identifierats som omständigheter som kan öka risken för psykisk ohälsa hos särskilt sårbara individer.

Barn och unga som redan före placeringen har omfattande psykisk ohälsa eller tidigare erfarenheter av trauma kan vara särskilt känsliga för påfrestningar under vårdtiden. Detta ställer höga krav på individuella riskbedömningar, ett professionellt bemötande och tillgång till kvalificerade vårdinsatser.

Kompetensförsörjning och kontinuerlig utbildning inom psykisk hälsa och suicidprevention har stor betydelse för att tidigt identifiera förändringar i måendet och anpassa vårdinsatserna efter den enskildes behov.

Verksamhetens ansvar och styrning

Statlig institutionsvård har ett omfattande ansvar för att säkerställa att barn och unga får en vård som är trygg, rättssäker och anpassad till individuella behov. Ansvaret omfattar såväl fysisk säkerhet som psykisk hälsa, behandling och tillgång till hälso- och sjukvård när sådana insatser behövs.

Offentliga granskningar har under senare år identifierat utvecklingsbehov inom bland annat suicidprevention, dokumentation, samverkan och uppföljning. Dessa iakttagelser visar på betydelsen av ett långsiktigt kvalitetsarbete där riskbedömningar, kompetensutveckling och samordning mellan berörda verksamheter utvecklas fortlöpande.

För barn och unga med omfattande och sammansatta vårdbehov är en väl fungerande samverkan mellan institutionsvården, socialtjänsten och hälso- och sjukvården en viktig förutsättning för att vårdinsatserna ska kunna genomföras med god kvalitet och bidra till en långsiktigt positiv utveckling.

Tillsyn, styrning och organisatoriskt lärande

Tillsyn utgör en viktig del av statens styrning och kvalitetsuppföljning. Genom tillsyn, granskning och revision skapas förutsättningar för att identifiera områden för fortsatt utveckling, stärka rättssäkerheten och bidra till verksamhetsutveckling.

Under senare år har flera tillsynsmyndigheter och granskningsorgan uppmärksammat återkommande områden för fortsatt utveckling inom statlig institutionsvård. Iakttagelserna rör bland annat arbetsmiljö, säkerhet, dokumentation, kompetensförsörjning och tillämpningen av särskilda befogenheter.

Att liknande iakttagelser återkommer i flera granskningar över tid kan tyda på att vissa utvecklingsfrågor är komplexa och kräver långsiktiga organisatoriska insatser. Samtidigt visar erfarenheter från offentlig verksamhet att varaktiga förändringar ofta förutsätter tydlig styrning, systematisk uppföljning och ett kontinuerligt lärande.

Organisatoriska förutsättningar för förändring

Verksamhetsutveckling inom statlig institutionsvård är en långsiktig process som påverkas av flera samverkande faktorer. Organisation, ledarskap, kompetensförsörjning, arbetsmiljö och styrning behöver utvecklas parallellt för att förändringsarbete ska få varaktig effekt.

Flera offentliga granskningar har under senare år pekat på återkommande utvecklingsbehov. Att liknande iakttagelser återkommer över tid kan tyda på att vissa utmaningar är komplexa och inte kan lösas genom enskilda åtgärder eller kortsiktiga förändringsinsatser.

Forskning om förändringsarbete inom offentlig sektor talar för att hållbara förbättringar ofta förutsätter ett långsiktigt ledarskap, tydliga mål, systematisk uppföljning och delaktighet från verksamhetens medarbetare. Förändringsarbete behöver därför ses som en fortlöpande process snarare än ett enskilt projekt.

För statlig institutionsvård innebär detta att kvalitetsutveckling kan omfatta både organisatoriska strukturer och det dagliga arbetet med vård, behandling, säkerhet och rättssäkerhet. Förutsättningarna att lyckas påverkas av hur väl olika delar av verksamheten samverkar och av förmågan att omsätta erfarenheter från tillsyn, forskning och intern uppföljning i praktiskt kvalitetsarbete.

Långsiktigt kvalitetsarbete

När förbättringsområden kvarstår under längre tid kan det påverka både verksamhetens kvalitet och förtroendet för den offentliga verksamheten. Återkommande iakttagelser i tillsynsrapporter och offentliga granskningar visar därför på betydelsen av ett systematiskt och långsiktigt förbättringsarbete.

För de barn och unga som vårdas inom statlig institutionsvård är kvaliteten i vårdmiljön av särskild betydelse. Trygghet, kontinuitet, rättssäkerhet och professionellt bemötande är viktiga förutsättningar för att vård och behandling ska kunna genomföras med god kvalitet.

Även arbetsmiljön påverkas av hur verksamheten organiseras och utvecklas. En stabil organisation med tydligt ledarskap, ändamålsenliga rutiner och god kompetensförsörjning skapar bättre förutsättningar för medarbetare att bedriva ett säkert och professionellt arbete.

Ett långsiktigt förbättringsarbete bör därför omfatta hela verksamheten och bygga på erfarenheter från tillsyn, forskning, intern uppföljning och verksamhetens eget kvalitetsarbete. På så sätt kan områden för fortsatt utveckling omsättas i konkreta förbättringsåtgärder och följas upp över tid.

Resurser, kvalitet och kostnadseffektivitet

Statlig institutionsvård är en resursintensiv verksamhet som omfattar vård, behandling, utbildning, säkerhet och hälso- och sjukvårdsinsatser. Uppdragets komplexitet innebär att verksamheten kräver betydande ekonomiska resurser och en långsiktig planering för att säkerställa kvalitet, rättssäkerhet och en god arbetsmiljö.

Offentliga granskningar har under senare år uppmärksammat frågor om resursanvändning, styrning och verksamhetens effektivitet. Riksrevisionen har bland annat pekat på utmaningar inom kompetensförsörjning, styrning och uppföljning, samtidigt som andra myndigheter har lyft fram behovet av fortsatt kvalitetsutveckling inom flera delar av verksamheten.

Kostnader för institutionsvård behöver bedömas utifrån både kortsiktiga och långsiktiga perspektiv. En hög vårdkostnad innebär inte i sig att verksamheten är ineffektiv, men den ställer krav på att resurser används på ett sätt som skapar god kvalitet och hållbara resultat för de barn och unga som vårdas.

Brister i arbetsmiljö, hög personalomsättning, återkommande säkerhetsincidenter och otillräcklig kontinuitet kan påverka verksamhetens effektivitet. Sådana förhållanden kan medföra ökade kostnader genom exempelvis sjukfrånvaro, rekryteringsbehov, utbildningsinsatser och andra organisatoriska åtgärder. Därför är kvalitetsutveckling en viktig del av en långsiktigt hållbar resursanvändning.

En samlad bedömning av verksamhetens kostnadseffektivitet behöver därför omfatta både ekonomiska resurser och kvaliteten i de insatser som genomförs. Ett långsiktigt perspektiv där kvalitet, säkerhet och vårdresultat följs upp systematiskt skapar bättre förutsättningar för välgrundade prioriteringar och en hållbar utveckling.

Prioriteringar och resursanvändning

Prioritering av resurser är en central del av styrningen inom statlig institutionsvård. Verksamheten behöver även säkerställa en god vårdkvalitet, hög säkerhet, rättssäker handläggning och en hållbar arbetsmiljö. Dessa mål kan i vissa situationer ställa olika krav på hur resurser planeras och används.

Offentliga granskningar har under senare år redovisat områden där resursanvändning och verksamhetsplanering kan utvecklas ytterligare. Bland annat har frågor om kompetensförsörjning, bemanning, utbildningsinsatser och uppföljning återkommande lyfts fram som betydelsefulla för verksamhetens kvalitet och långsiktiga utveckling.

Investeringar i kompetensutveckling, introduktion och arbetsmiljö kan bidra till ökad kontinuitet och minskad personalomsättning. På motsvarande sätt kan ett väl fungerande kvalitetsarbete minska behovet av kostsamma åtgärder som uppstår när brister behöver hanteras i efterhand.

En långsiktigt hållbar resursanvändning förutsätter därför att ekonomiska prioriteringar integreras med verksamhetens kvalitetsmål. Uppföljning av resultat, kvalitetsstyrning och återkommande utvärderingar utgör viktiga underlag för framtida prioriteringar.

Alternativa vårdformer och arbetssätt

Utvecklingen av andra vårdformer har under senare år fått ökad uppmärksamhet inom forskning och offentlig verksamhet. Syftet är att säkerställa att varje barn och ung person får en insats som är anpassad efter individuella behov och som ger goda förutsättningar för långsiktig utveckling.

Forskning och nationella kunskapsunderlag talar för att institutionsvård är en viktig insats för vissa målgrupper, men att öppenvårdsinsatser, familjebaserade behandlingsmetoder och andra individanpassade stödformer kan vara ändamålsenliga när förutsättningarna medger det. Val av insats behöver därför grundas på individuella behov, gällande lagstiftning och tillgängligt kunskapsunderlag.

Utvecklingen av olika vårdformer innebär inte att institutionsvården saknar betydelse. Tvärtom fyller den en viktig funktion för barn och unga med omfattande vårdbehov eller där lagstiftningen kräver placering utanför det egna hemmet. Dessutom beskriver både forskning och internationella erfarenheter att ett varierat utbud av vårdformer kan bidra till ökad flexibilitet och bättre möjligheter att anpassa insatserna efter individens behov.

Internationella erfarenheter och jämförande perspektiv

Internationella jämförelser kan bidra till ökad förståelse för hur olika länder organiserar vård och behandling av barn och unga som behöver omfattande samhällsinsatser. Dessutom behöver jämförelser göras med försiktighet eftersom lagstiftning, ansvarsfördelning, målgrupper och socialpolitiska traditioner skiljer sig mellan länder.

De nordiska länderna har likartade välfärdssystem men olika organisatoriska lösningar för institutionsvård och andra vårdinsatser för barn och unga. Trots skillnaderna finns gemensamma utgångspunkter när det gäller barns rättigheter, rättssäkerhet och strävan efter en vård som bygger på kunskap och kvalitet.

Internationella jämförelser behöver tolkas med försiktighet eftersom lagstiftning, organisation och uppdrag varierar mellan länder.

De nordiska länderna

Sverige, Norge, Danmark och Finland har många gemensamma utgångspunkter när det gäller barnskydd och vård av barn och unga, men organisation, ansvarsfördelning och lagstiftning skiljer sig åt. Dessa skillnader påverkar hur institutionsvård planeras, genomförs och följs upp.

I Sverige ansvarar staten genom Statens institutionsstyrelse för den särskilda ungdomsvården, medan kommunerna ansvarar för huvuddelen av den övriga sociala barn- och ungdomsvården.

I Norge bedrivs institutionsvården inom ramen för den statliga barn-, ungdoms- och familjeförvaltningen (Bufetat), samtidigt som kommunerna har ett omfattande ansvar för förebyggande arbete och öppna vårdinsatser.

I Danmark har kommunerna ett långtgående ansvar för placeringar och vårdinsatser, medan institutionsvården bedrivs av både kommunala och regionala huvudmän samt av godkända privata utförare.

I Finland ansvarar välfärdsområdena för social och hälsovården, däribland barnskyddets institutionsvård. Verksamheten regleras genom nationell lagstiftning och kompletteras av öppna vårdinsatser och familjeorienterade stödformer.

Trots organisatoriska skillnader har de nordiska länderna en gemensam inriktning mot att stärka barns rättigheter, utveckla kunskapsbaserade arbetssätt och säkerställa rättssäkerhet och kvalitet inom vården.

Gemensamma utvecklingstendenser

Internationella erfarenheter pekar på att utvecklingen inom institutionsvården i flera länder präglas av liknande ambitioner. Ett återkommande mål är att stärka kvaliteten i vården samtidigt som rättssäkerhet, barns delaktighet och säkerhet utvecklas.

Flera länder har under senare år arbetat med att stärka kompetensförsörjningen, utveckla kunskapsbaserade arbetssätt och förbättra samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och andra berörda verksamheter. Även systematisk uppföljning och kvalitetsutveckling har fått ökad betydelse.

Utvecklingen omfattar också ett ökat fokus på individuellt anpassade vårdinsatser, traumamedvetna arbetssätt och förbättrad kontinuitet i vården. Parallellt betonar internationella erfarenheter att organisatoriska lösningar behöver utformas utifrån respektive lands lagstiftning, ansvarsfördelning och samhälleliga förutsättningar.

Trots skillnader mellan länderna finns en gemensam strävan efter att utveckla verksamheter som förenar god vårdkvalitet, hög rättssäkerhet och ett tydligt barnrättsperspektiv.

Erfarenheter med betydelse för svensk institutionsvård

Internationella erfarenheter visar att det inte finns någon enskild modell som kan betraktas som generell lösning för institutionsvård. Olika länder har utvecklat sina verksamheter utifrån skilda rättsliga, organisatoriska och sociala förutsättningar.

Jämförelser mellan länder kan ändå bidra med värdefulla perspektiv på frågor som ledarskap, kompetensförsörjning, kvalitetsarbete, tillsyn och samarbete mellan olika aktörer. Sådana erfarenheter kan utgöra ett stöd vid analys och utveckling men kräver alltid en bedömning mot svenska förhållanden.

För svensk statlig institutionsvård innebär detta att internationella erfarenheter främst kan ses som ett kunskapsunderlag för fortsatt utveckling. Varaktiga förbättringar förutsätter samtidigt att förändringsarbete utformas med utgångspunkt i nationell lagstiftning, tillgänglig forskning och de behov som identifierats genom tillsyn och verksamhetsuppföljning.

Förändringsarbete och organisatorisk utveckling

Förändringsarbete inom offentlig verksamhet är ofta en långsiktig process där resultat utvecklas successivt. Statlig institutionsvård påverkas av lagstiftning, politisk styrning, kompetensförsörjning, ekonomiska förutsättningar och verksamhetens uppdrag, vilket innebär att utvecklingsarbete parallellt behöver bedrivas på flera nivåer.

Under senare år har olika utvecklingsinsatser genomförts med inriktning på bland annat stärkt säkerhetsarbete, kompetensutveckling, förbättrad styrning och ökad kvalitet i vården. Offentliga granskningar beskriver samtidigt att flera utvecklingsområden kvarstår och att vissa iakttagelser återkommer över tid.

Forskning om förändringsledning inom offentlig sektor visar att varaktiga förbättringar ofta förutsätter ett tydligt ledarskap, gemensamma mål, delaktighet bland medarbetarna och kontinuerligt förbättringsarbete. Förändringar behöver dessutom följas upp och utvärderas för att säkerställa att genomförda åtgärder leder till avsedda effekter.

Erfarenheter från statlig verksamhet pekar på att organisatorisk utveckling sällan kan genomföras genom enskilda åtgärder. Långsiktiga resultat förutsätter i stället ett kontinuerligt kvalitetsarbete där erfarenheter från forskning, tillsyn och den egna verksamheten omsätts i praktiken.

Alternativa vårdformer och utvecklingsmöjligheter

Barn och unga som kommer i kontakt med den sociala barn- och ungdomsvården har skilda behov och livssituationer. Valet av vårdform behöver därför grundas på en individuell bedömning där barnets behov, rättssäkerhet och gällande lagstiftning utgör utgångspunkten.

Institutionsvård fyller en viktig funktion när vårdbehovet är omfattande eller när skydd och säkerhet inte kan tillgodoses på annat sätt. Samtidigt finns situationer där öppna vårdformer, familjehemsvård eller andra individanpassade insatser kan vara mer ändamålsenliga. De olika vårdformerna kan därför ses som kompletterande delar av ett sammanhållet vårdsystem.

Utvecklingen inom socialt arbete präglas av en strävan att erbjuda insatser som är anpassade till varje barns individuella behov. Detta omfattar bland annat ökat samarbete mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och andra berörda aktörer samt ett stärkt fokus på kontinuitet, delaktighet och långsiktigt stöd.

Internationella erfarenheter och nationella kunskapsunderlag indikerar att en väl fungerande vårdkedja förutsätter flexibilitet mellan olika vårdformer. För vissa barn och unga kan institutionsvård vara en nödvändig del av vården under en begränsad period, medan andra kan få sina behov tillgodosedda genom mindre ingripande insatser. Gemensamt är att vårdformen behöver väljas utifrån individuella förutsättningar och följas upp systematiskt.

Utvecklingen av olika vårdformer kan därför ses som ett led i att stärka kvaliteten inom hela den sociala barn- och ungdomsvården. Målsättningen är inte att ersätta en vårdform med en annan utan att säkerställa att varje barn och ung person får den insats som bäst svarar mot det individuella behovet.

Vårdmiljö och organisatorisk utformning

Utformningen av institutionsvården har betydelse för både vårdens kvalitet och verksamhetens säkerhet. Hur enheter organiseras, bemannas och utformas kan påverka möjligheterna att skapa en trygg vårdmiljö, utveckla behandlingsrelationer och möta individuella vårdbehov.

I forskning och offentliga kunskapsunderlag diskuteras olika organisatoriska lösningar, däribland mindre och mer specialiserade enheter för vissa målgrupper. Syftet är ofta att skapa bättre förutsättningar för individanpassad vård, ökad kontinuitet och en mer ändamålsenlig behandlingsmiljö.

Dessutom påverkas valet av organisationsform av flera faktorer, såsom målgruppens behov, tillgången till specialistkompetens, säkerhetskrav, geografiska förutsättningar och tillgängliga resurser. Det finns därför ingen enskild organisationsmodell som är lämplig för alla verksamheter eller målgrupper.

Utvecklingen av institutionsvården behöver bygga på kontinuerlig uppföljning, forskning och erfarenheter från verksamheten. Organisatoriska förändringar kan därför bedömas utifrån hur de påverkar vårdkvalitet, rättssäkerhet, arbetsmiljö och möjligheterna att tillgodose varje barns individuella behov.

Öppenvårdsinsatser

Öppenvårdsinsatser utgör en viktig del av den sociala barn- och ungdomsvården. För många barn och unga kan stöd i den egna miljön, familjebaserade insatser eller andra öppna vårdformer vara ändamålsenliga när vårdbehovet kan tillgodoses utan placering utanför hemmet.

Forskning och nationella kunskapsunderlag betonar betydelsen av att valet av vårdinsats grundas på en individuell bedömning av barnets behov, riskfaktorer och skyddsbehov. Öppenvårdsinsatser och institutionsvård bör därför inte ses som konkurrerande vårdformer utan som kompletterande delar av ett sammanhållet vårdsystem.

För vissa barn och unga är öppenvårdsinsatser tillräckliga för att skapa en positiv utveckling, medan andra har behov av mer omfattande stöd eller placering utanför det egna hemmet. En fungerande vårdkedja förutsätter därför att olika insatser kan kombineras och anpassas utifrån individuella förutsättningar.

Ett långsiktigt utvecklingsarbete omfattar både fortsatt utveckling av öppenvårdsinsatser och en stärkt samarbete mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och andra berörda aktörer. Syftet är att säkerställa att varje individ får rätt insats vid rätt tidpunkt.

Förebyggande insatser

Förebyggande insatser utgör en grundläggande del av den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet är att tidigt identifiera behov av stöd och att, när det är möjligt, erbjuda insatser innan problemen utvecklas eller blir så omfattande att mer ingripande åtgärder krävs.

Forskning och nationella kunskapsunderlag belyser att tidiga, samordnade och behovsanpassade insatser kan förbättra förutsättningarna för barns och ungas utveckling. Ett nära samarbete mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola, polis och andra berörda aktörer har därför en central betydelse för ett effektivt förebyggande arbete.

Förebyggande arbete omfattar både generella och individuellt riktade insatser. Exempel är föräldrastöd, tidiga stödinsatser i skolan, öppenvårdsinsatser, familjebehandling och andra åtgärder som syftar till att stärka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer i barnets eller den unges livssituation.

Samtidigt kommer vissa barn och unga, trots omfattande förebyggande insatser, att behöva placeras utanför det egna hemmet. Ett väl fungerande förebyggande arbete minskar därför inte behovet av institutionsvård, men kan bidra till att rätt insats ges i rätt tid och att vårdinsatser bättre anpassas till individuella behov.

Utvecklingen av förebyggande arbete är en långsiktig process som bygger på kunskap, samordning och kontinuerlig uppföljning. Kvalitetsutveckling och en gemensam ansvarsfördelning mellan berörda aktörer skapar bättre förutsättningar att ge barn och unga ett tidigt och ändamålsenligt stöd.

Politikens ansvar och möjligheter

Statlig institutionsvård är en del av den offentliga välfärden och styrs genom lagstiftning, statliga myndigheter och politiska beslut. Riksdagen beslutar om lagar och ekonomiska ramar, medan regeringen ansvarar för myndighetsstyrning genom bland annat regleringsbrev, uppdrag och budgetpropositioner. Myndigheterna ansvarar därefter för att genomföra verksamheten inom de ramar som har beslutats.

Utvecklingen av statlig institutionsvård påverkas av flera samverkande faktorer. Lagstiftning, ekonomiska förutsättningar, kompetensförsörjning, forskning och erfarenheter från tillsyn är viktiga underlag för politiska beslut och myndigheternas fortsatta utvecklingsarbete.

Offentliga utredningar, tillsynsrapporter och myndighetsgranskningar har under senare år identifierat flera utvecklingsområden inom institutionsvården. Sådana underlag är en viktig del av beslutsprocessen och kan bidra till förändringar av lagstiftning, styrning, resursfördelning och verksamhetsutveckling.

Långsiktiga förbättringar förutsätter ett nära samspel mellan lagstiftare, ansvariga myndigheter, kommuner, forskning och verksamhetens professioner. Ett systematiskt kvalitetsarbete, kontinuerlig uppföljning och en tydlig ansvarsfördelning skapar bättre förutsättningar för att utveckla verksamheten över tid.

Utvecklingen av statlig institutionsvård är därmed ett gemensamt ansvar där politiska beslut, myndigheternas genomförande och verksamheternas praktiska erfarenheter tillsammans bidrar till att stärka kvalitet, rättssäkerhet och barns och ungas möjligheter att få en ändamålsenlig vård.

Riksdagens tillsyn

Riksdagen har en central roll i den demokratiska kontrollen av den statliga förvaltningen. Genom lagstiftning, budgetbeslut och uppföljning av regeringens arbete utövar riksdagen kontroll över hur statliga verksamheter styrs och utvecklas.

Den parlamentariska tillsynen bedrivs genom flera olika funktioner. Bland dessa finns konstitutionsutskottets granskning av regeringens arbete, riksdagens utskottsverksamhet, behandlingen av Riksrevisionens rapporter samt den löpande uppföljningen av regeringens redovisningar till riksdagen.

Statlig institutionsvård har under senare år varit föremål för återkommande granskningar och behandling i både riksdagen och andra statliga granskningsorgan. Underlag från tillsynsmyndigheter, offentliga utredningar och Riksrevisionen har bidragit till den parlamentariska beredningen av frågor som rör verksamhetens styrning, kvalitet och rättssäkerhet.

Den parlamentariska tillsynen har stor betydelse för den demokratiska styrningen. Genom återkommande granskning och uppföljning skapas förutsättningar för att identifiera områden för fortsatt utveckling och följa hur beslutade åtgärder genomförs över tid.

Ett väl fungerande samspel mellan riksdag, regering, myndigheter och oberoende granskningsorgan är en viktig förutsättning för en långsiktig utveckling av statlig institutionsvård. Den samlade styrningen bygger på att erfarenheter från tillsyn, forskning och verksamhetsuppföljning omsätts i beslut och praktiskt kvalitetsarbete.

Regeringens roll

Regeringen ansvarar för den övergripande styrningen av statliga myndigheter inom de ramar som riksdagen beslutar. Styrningen sker bland annat genom regleringsbrev, myndighetsinstruktioner, särskilda regeringsuppdrag, budgetpropositioner och utnämning av myndighetsledning.

För statlig institutionsvård innebär regeringens ansvar att ange verksamhetens övergripande inriktning, besluta om ekonomiska ramar och följa upp myndighetens resultat. Regeringen kan även initiera utredningar, ge särskilda uppdrag och föreslå förändringar i lagstiftningen när utvecklingsbehov identifieras.

Under senare år har statlig institutionsvård varit föremål för flera statliga utredningar, myndighetsgranskningar och regeringsuppdrag. Underlagen har bland annat behandlat frågor om säkerhet, vårdkvalitet, kompetensförsörjning, arbetsmiljö och rättssäkerhet. Sådana underlag utgör en viktig del av regeringens fortsatta styrning och utveckling av verksamheten.

Styrningen av statlig institutionsvård bygger dessutom på en tydlig ansvarsfördelning mellan regering, myndigheter och andra offentliga aktörer. Regeringen beslutar om de övergripande förutsättningarna, medan myndigheterna ansvarar för verksamhetens genomförande och det löpande kvalitetsarbetet inom gällande regelverk.

En långsiktig utveckling av statlig institutionsvård förutsätter därför ett samspel mellan politisk styrning, professionell verksamhetsutveckling och återkommande uppföljning. Erfarenheter från forskning, tillsyn och myndigheternas eget kvalitetsarbete fungerar som viktiga underlag för regeringens fortsatta beslut om verksamhetens utveckling.

Vägen framåt

Den samlade genomgången av forskning, offentliga utredningar, tillsynsrapporter och myndighetsgranskningar visar att utvecklingen av statlig institutionsvård är en långsiktig process som omfattar flera samverkande områden. Kvalitet, rättssäkerhet, säkerhet, kompetensförsörjning och organisatorisk utveckling kan ses som ömsesidigt beroende delar av verksamheten.

Ett återkommande tema i det analyserade underlaget är betydelsen av kvalitetsstyrning där erfarenheter från tillsyn, forskning och verksamhetsuppföljning omsätts i praktiska förbättringsåtgärder. Långsiktiga resultat förutsätter kontinuitet, tydlig styrning och ett väl fungerande samspel mellan nationell styrning och den praktiska verksamheten.

Utvecklingen av statlig institutionsvård påverkas parallellt av förändrade vårdbehov, ny forskning, utvecklad lagstiftning och samhällets förväntningar på rättssäkerhet och kvalitet. Detta ställer krav på en organisation som har förmåga att följa upp resultat, utveckla arbetssätt och anpassa verksamheten utifrån ny kunskap.

Internationella erfarenheter pekar på att det inte finns en enskild organisationsmodell som kan lösa alla de utmaningar som institutionsvården möter. Däremot visar både forskning och offentliga kunskapsunderlag att långsiktigt förbättringsarbete, kompetensutveckling, samverkan och kontinuerlig uppföljning utgör återkommande förutsättningar för en hållbar utveckling.

Den fortsatta utvecklingen av statlig institutionsvård bör därför bygga på ett kunskapsbaserat arbetssätt där beslut grundas på forskning, beprövad erfarenhet,

tillsyn och systematisk uppföljning. Ett sådant förhållningssätt skapar bättre förutsättningar att stärka kvaliteten i vården och att långsiktigt utveckla verksamheten.

Lärdomar för framtiden

Den samlade genomgången av forskning, tillsynsrapporter och offentliga granskningar visar att utvecklingen av statlig institutionsvård är beroende av flera samverkande faktorer. Kvalitet, rättssäkerhet, kompetensförsörjning, ledarskap och systematisk uppföljning framstår återkommande som centrala förutsättningar för en långsiktigt hållbar verksamhet.

Erfarenheterna beskriver också att verksamhetsutveckling behöver bygga på kontinuitet och ett organisatoriskt lärande där kunskap från forskning, tillsyn och praktisk verksamhet omsätts i förbättringsåtgärder. Varaktiga förändringar förutsätter även ett nära samspel mellan lagstiftning, politisk styrning, myndighetsledning och professionell verksamhetsutveckling.

En återkommande slutsats i nationella och internationella kunskapsunderlag är att utvecklingsarbetet kräver systematisk uppföljning för att säkerställa att genomförda åtgärder leder till förbättrad kvalitet, ökad rättssäkerhet och bättre förutsättningar för barn och unga som vårdas inom statlig institutionsvård.

Konsekvenser för individ och samhälle

Statlig institutionsvård har ett omfattande samhällsuppdrag som syftar till att ge skydd, vård och behandling till barn och unga med stora och komplexa behov. Verksamhetens kvalitet påverkar därför inte enbart de personer som vårdas utan även deras familjer, verksamhetens medarbetare och samhällets förtroende för den offentliga välfärden.

För de barn och unga som placeras inom institutionsvården har kvaliteten i vården stor betydelse. Ett professionellt bemötande, kontinuitet, rättssäker handläggning och tillgång till ändamålsenliga behandlingsinsatser skapar bättre förutsättningar för trygghet, återhämtning och långsiktig utveckling.

Även anhöriga påverkas av en institutionsplacering. Ett fungerande samarbete mellan verksamheten och familjen kan underlätta planeringen inför såväl vårdtiden som tiden efter avslutad placering. När det är förenligt med barnets bästa kan familjens delaktighet utgöra en viktig resurs i vård- och behandlingsarbetet.

För medarbetarna innebär arbetet inom statlig institutionsvård höga krav på professionell kompetens, omdöme och förmåga att hantera komplexa situationer. En god arbetsmiljö, kontinuerlig kompetensutveckling och ett tydligt organisatoriskt stöd är viktiga förutsättningar för att verksamheten ska kunna bedrivas med hög kvalitet och långsiktig stabilitet.

Förtroendet för statlig institutionsvård påverkas av hur verksamheten fullgör sitt uppdrag och av hur identifierade utvecklingsområden hanteras över tid. Öppenhet, kvalitetsstyrning och återkommande uppföljning bidrar till att stärka verksamhetens utveckling och allmänhetens förtroende.

Den samlade bilden visar att kvalitet, rättssäkerhet, arbetsmiljö och vårdresultat är nära sammanlänkade. Ett långsiktigt utvecklingsarbete behöver därför utgå från ett helhetsperspektiv där individens behov, verksamhetens förutsättningar och samhällets ansvar beaktas samtidigt.

Sammanfattande analys

Statlig institutionsvård är en av samhällets mest komplexa verksamheter. Uppdraget omfattar vård, behandling, säkerhet och rättssäkerhet för barn och unga med omfattande och ofta sammansatta vårdbehov. Verksamheten påverkas av organisatoriska, juridiska, ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar som samverkar på flera nivåer.

Forskning, offentliga utredningar, tillsynsrapporter och myndighetsgranskningar har identifierat områden för fortsatt utveckling inom bland annat arbetsmiljö, kompetensförsörjning, säkerhet, dokumentation och kvalitetsarbete. Underlaget visar att ett omfattande utvecklingsarbete bedrivs för att stärka verksamhetens kvalitet och långsiktiga förutsättningar.

Återkommande iakttagelser i det analyserade underlaget talar för att hållbara förbättringar sällan kan uppnås genom enskilda åtgärder. Långsiktig utveckling förutsätter kontinuerligt förbättringsarbete där ledarskap, kompetensutveckling, verksamhetsuppföljning och organisatoriskt lärande samverkar.

Internationella erfarenheter talar för att olika länder har valt skilda organisatoriska lösningar för institutionsvård. Någon generell modell som kan överföras direkt mellan olika länder kan inte identifieras. Däremot återkommer flera gemensamma utvecklingstendenser, bland annat ett stärkt barnrättsperspektiv, förbättrad samordning, kunskapsbaserade arbetssätt och systematisk uppföljning av verksamhetens resultat.

Den samlade bedömningen är att den fortsatta utvecklingen av statlig institutionsvård behöver utgå från forskning, erfarenheter från tillsyn och ett kontinuerligt kvalitetsarbete. Genom att förena kunskapsutveckling, professionell kompetens och långsiktig styrning skapas bättre förutsättningar att stärka vårdens kvalitet, rättssäkerhet och verksamhetens förmåga att möta framtida behov.

Referenser

Författningar

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Socialtjänstlagen (2025:400).

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Statliga utredningar och regeringsdokument

Regeringskansliet. (2024). *Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem. Slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter*. Ds 2024:26.

Regeringen. (2024). *Riksrevisionens rapport om SiS särskilda ungdomshem*. Skr. 2024/25:40.

Myndighetsrapporter

Inspektionen för vård och omsorg. (2025). *Tillsyn av SiS 2024*.

Riksrevisionen. (2024). *SiS särskilda ungdomshem. Brister i statens tvångsvård av barn och unga*. RiR 2024:7.

Riksrevisionen. (2024). *Statens institutionsstyrelse, brister i styrdokument, 2023*.

Socialstyrelsen. (2025). *Psykisk ohälsa hos barn och unga placerade i samhällsvård. En kartläggning med fokus på barn och unga födda 2002–2016 och placerade under 2022*.

Statens institutionsstyrelse. (2025). *Årsredovisning 2024*.

Arbetsmiljöverket. (2024). *Sverigebeslut efter förnyad inspektion om hot och våld på SiS-hem*.

Organisationer

Barnrättsbyrån. (2025). *Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2024*.

Seko. (2024). *SiS i fritt fall* – medlemsundersökning om arbetsmiljön inom Statens institutionsstyrelse.

Statskontoret. (2020). *SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård* (Rapport 2020:7).

Forskning

Andersson, P. (2021). *Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen. Personalens berättelser* (Doktorsavhandling). Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

Metodlitteratur

Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). *Qualitative content analysis in nursing research. Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. Nurse Education Today, 24(2), 105–112.

Krippendorff, K. (2019). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. 4 uppl. Sage Publications.

Om författaren

Tugrul Yarsuvat har mångårig erfarenhet av socialt arbete och verksamheter för barn och unga. Erfarenheten omfattar bland annat HVB, stödboende, institutionsvård, ledning, kvalitetsarbete och utveckling av professionellt bemötande. Arbetet har särskilt varit inriktat på rättssäkerhet, struktur, relationsskapande och kunskapsbaserade arbetssätt.